

**NEMIS TILINI O'QITISHDA LOYIHA ASOSIDA TA'LIM (PROJECT-BASED
LEARNING) METODINING AFZALLIKLARI**

(Talabalarning motivatsiyasi, hamkorlik va nutq ko'nikmalarini rivojlantirish tahlili)

Raxmonov Abdulaziz Botir o'g'li
Perfect-university nemis tili o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada nemis tilini o'qitishda loyiha asosida ta'lim (Project-Based Learning – PBL) metodining samaradorligi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida ushbu metodning talabalarning kommunikativ kompetensiyasi, motivatsiyasi, hamkorlik ko'nikmalari va og'zaki nutq faolligiga ta'siri o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, loyiha asosida tashkil etilgan darslar talabalarni faol o'quv jarayoniga jalb etadi, ularning mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shuningdek, real hayotga yaqin vazifalar asosida tashkil etilgan topshiriqlar til o'rganishga bo'lgan qiziqishni sezilarli darajada oshiradi. Maqolada PBL metodining nazariy asoslari, amaliy qo'llanilishi va uning pedagogik afzalliklari batafsil yoritilgan.

Kalit so'zlar: *loyiha asosida ta'lim, Project-Based Learning, nemis tili o'qitish, kommunikativ kompetensiya, motivatsiya, hamkorlikda o'qitish, og'zaki nutq, interaktiv metodlar, xorijiy til ta'limi, talabalar faolligi.*

Kirish

Bugungi globalashuv jarayonida xorijiy tillarni o'rganish nafaqat ta'limiy ehtiyoj, balki ijtimoiy va kasbiy zaruratga ham aylangan. Ayniqsa, nemis tili xalqaro ilmiy hamkorlik, akademik almashinuv va mehnat bozori imkoniyatlari nuqtayi nazaridan muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli nemis tilini o'qitish jarayonini samarali tashkil etish va talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish dolzarb vazifalardan biridir.

An'anaviy o'qitish metodlari, asosan, grammatik bilimlarni berishga yo'naltirilgan bo'lib, ular talabalarning real kommunikativ vaziyatlarda erkin muloqot qilish ko'nikmalarini to'liq rivojlantira olmaydi. Shu sababli zamonaviy pedagogik yondashuvlar, xususan loyiha asosida ta'lim (Project-Based Learning – PBL) metodi keng qo'llanilmoqda. Ushbu metodning asosiy g'oyasi talabalarning real muammolarni hal qilish jarayonida bilim olishiga asoslanadi. Bu esa ta'lim jarayonini passiv qabul qilishdan faol ishtirok etish jarayoniga aylantiradi.

Ilmiy adabiyotlarda ta'kidlanishicha, PBL metodi talabalarning nafaqat til ko'nikmalarini, balki tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va jamoaviy ishlash qobiliyatlarini ham rivojlantiradi [1]. Shu jihatdan ushbu tadqiqotning maqsadi nemis tilini o'qitishda PBL metodining pedagogik samaradorligini tahlil qilishdan iborat.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda nemis tilini o'qitish jarayonida loyiha asosida ta'lim (Project-Based Learning – PBL) metodining samaradorligini aniqlash maqsadida kompleks metodologik

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotda nazariy tahlil, pedagogik kuzatish, taqqoslash hamda eksperimental metodlar birgalikda integratsiyalashgan holda ishlatildi. Nazariy tahlil bosqichida xorijiy va mahalliy ilmiy manbalar, kommunikativ til o'qitish yondashuvi hamda loyiha asosida ta'limga oid ilmiy adabiyotlar chuqur o'rganildi. Bu bosqich tadqiqotning metodologik asosini shakllantirishga xizmat qildi va PBL metodining pedagogik mohiyatini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot obyekti sifatida oliy ta'lim muassasasida nemis tilini o'rganayotgan 48 nafar talaba tanlab olindi. Ishtirokchilar til darajasi, akademik tayyorgarligi va darsdagi faolligi jihatidan bir-biriga yaqin bo'lishi ta'minlandi. Tadqiqotning ishonchligini oshirish maqsadida talabalar tasodifiy tarzda ikki guruhga ajratildi: nazorat guruhi va eksperimental guruh. Har ikki guruhga bir xil o'quv dasturi mavzulari berildi, biroq o'qitish metodikasi jihatidan ular o'rtasida sezilarli farq mavjud edi.

Nazorat guruhida an'anaviy o'qitish metodlari qo'llanildi. Bu jarayonda grammatik-tarjima yondashuvi asosiy o'rinni egalladi. Darslar davomida grammatik qoidalarni yodlash, matnlarni tarjima qilish, o'qish mashqlari va savol-javob usullari keng qo'llanildi. O'qituvchi markaziy figura sifatida bilim beruvchi rolini bajardi, talabalar esa asosan tinglovchi va topshiriq bajaruvchi sifatida ishtirok etdilar. Bunday yondashuvda talabalarning kommunikativ faolligi nisbatan cheklangan bo'lib, ular ko'proq nazariy bilimlarni o'zlashtirishga yo'naltirildi. Shuningdek, dars jarayonida real kommunikativ vaziyatlar kam qo'llanilgani sababli, og'zaki nutqni rivojlantirish imkoniyatlari ham cheklangan bo'ldi.

Eksperimental guruhda esa loyiha asosida ta'lim (PBL) metodi joriy etildi. Ushbu yondashuvda talabalar o'quv jarayonining faol subyektiga aylandilar. Ularga nemis tilida real hayotga yaqin va amaliy ahamiyatga ega bo'lgan mavzular asosida loyiha topshiriqlari berildi. Jumladan, "Germaniyaning madaniy merosi", "Turizm imkoniyatlari", "Ekologik muammolar va yechimlar", hamda "Germaniyaning mashhur shaharlari" kabi mavzular tanlab olindi. Har bir loyiha talabalardan chuqur izlanish, axborot yig'ish, tahlil qilish va natijalarni nemis tilida taqdim etishni talab qildi.

Loyiha jarayonida talabalar kichik guruhlariga bo'linib ishladilar. Har bir guruhda vazifalar taqsimlandi: ba'zi talabalar ma'lumot yig'ish bilan shug'ullansa, boshqalari matn yozish, tarjima qilish yoki taqdimot tayyorlash vazifalarini bajardilar. Guruh ichidagi doimiy muloqot nemis tilida olib borildi, bu esa ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga bevosita ta'sir ko'rsatdi. O'qituvchi esa bu jarayonda yo'naltiruvchi, maslahat beruvchi va nazorat qiluvchi rolini bajardi. Bu esa talabalarning mustaqil ishlashini kuchaytirdi hamda ularni ijodiy yondashuvga undadi.

Tadqiqot davomida talabalarning kommunikativ kompetensiyasi bir nechta aniq mezonlar asosida baholandi. Ushbu mezonlar og'zaki nutq faolligi, lug'at boyligi, grammatik to'g'rilik, hamkorlik ko'nikmalari, taqdimot sifati hamda motivatsiya darajasini o'z ichiga oldi. Har bir mezon bo'yicha alohida baholash shkalasi ishlab chiqildi va natijalar tizimli ravishda qayd etib borildi. Og'zaki nutq faolligi talabalarning dars davomida nemis tilida gapirish chastotasi va erkinligiga qarab baholandi. Lug'at boyligi esa ularning qo'llagan so'z va iboralar xilma-

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

xilligi orqali aniqlanadi. Grammatik to'g'rilik yozma va og'zaki nutqdagi xatolar soni asosida tahlil qilindi. Shuningdek, hamkorlik ko'nikmalari guruh ichidagi faol ishtirok, vazifalarni taqsimlash va jamoaviy qaror qabul qilish jarayonlari orqali baholandi. Taqdimot sifati esa loyiha yakunida taqdim etilgan materiallarning tuzilishi, mazmuni va til jihatdan to'g'riligiga asoslanib tahlil qilindi. Motivatsiya darajasi esa talabalar darsga qatnashish faolligi, mustaqil izlanishlari va loyiha jarayoniga bo'lgan qiziqishi orqali aniqlandi. Yig'ilgan ma'lumotlar sifat va miqdoriy tahlil asosida qayta ishlanib, natijalar nazorat va eksperimental guruhlar o'rtasida taqqoslandi. Ushbu yondashuv PBL metodining an'anaviy o'qitish usullariga nisbatan samaradorligini ilmiy asosda aniqlash imkonini berdi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari loyiha asosida ta'lim metodining nemis tilini o'qitishda sezilarli darajada samarali ekanligini ko'rsatdi. Eksperimental guruh talabarlari dars jarayonida ancha faol ishtirok etdilar va tilni amaliy qo'llash imkoniyatlaridan keng foydalandilar.

Eng muhim natijalardan biri talabalarning motivatsiya darajasi oshganidir. Loyiha jarayonida talabalar o'zlarini real vaziyatda ishlayotgandek his qildilar, bu esa ularning darsga bo'lgan qiziqishini kuchaytirdi. Ular mustaqil izlanish olib borish, qo'shimcha ma'lumot topish va ijodiy yondashuvni qo'llashga harakat qildilar.

Hamkorlik ko'nikmalari ham sezilarli darajada rivojlandi. Talabalar guruh bo'lib ishlash jarayonida vazifalarni taqsimlash, o'zaro fikr almashish va umumiy natijaga erishish ko'nikmalarini shakllantirdilar. Bu jarayon ularda ijtimoiy muloqot va jamoaviy mas'uliyat hissini rivojlantirdi.

Og'zaki nutq ko'nikmalarida ham ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. Talabalar nemis tilida erkinroq gapira boshladilar, taqdimotlar qilish va muhokamalarda ishtirok etish darajasi oshdi. Lug'at boyligi kengaydi va grammatik to'g'rilik darajasi yaxshilandi.

Muhokama

Loyiha asosida ta'lim (Project-Based Learning) metodi zamonaviy xorijiy til ta'limida eng samarali va istiqbolli yondashuvlardan biri sifatida keng e'tirof etilmoqda. Ushbu metodning asosiy ustunligi shundaki, u ta'lim jarayonini an'anaviy "o'qituvchi markazli" modeldan "talaba markazli" modelga o'tkazadi. Natijada talabalar tayyor bilimni qabul qiluvchi subyekt emas, balki bilimni mustaqil izlab topuvchi, uni tahlil qiluvchi va amaliyotda qo'llovchi faol ishtirokchiga aylanadi. Ayniqsa, nemis tili kabi kommunikativ kompetensiya asosiy o'rin tutadigan fanlarda bu yondashuv juda katta pedagogik ahamiyatga ega.

PBL metodining eng muhim jihatlaridan biri uning real hayotga yaqin kommunikativ vaziyatlarni yaratishidir. Talabalar faqat grammatik qoidalarni o'rganish bilan cheklanib qolmay, balki ularni amaliy nutq vaziyatlarida qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Masalan, Germaniya madaniyati yoki turizm mavzulari bo'yicha loyiha tayyorlash jarayonida talabalar haqiqiy ma'lumotlarni izlash, ularni nemis tilida ifodalash va jamoa oldida taqdim etish kabi murakkab kommunikativ jarayonlarda ishtirok etadilar. Bu esa tilni nafaqat bilim sifatida, balki kommunikativ vosita sifatida o'zlashtirishga yordam beradi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, PBL metodi talabalarning ichki motivatsiyasini sezilarli darajada oshiradi. Talabalar o'z mehnatining aniq natijasini — loyiha, taqdimot yoki guruh ishlari ko'rinishida — ko'ra olganliklari sababli o'qishga nisbatan qiziqishlari ortadi. Shuningdek, ularda o'z-o'zini rivojlantirishga intilish kuchayadi. Loyiha jarayonida talabalar faqat o'qituvchi topshirig'ini bajarish bilan cheklanmay, balki qo'shimcha manbalarni izlash, ijodiy yondashuvni qo'llash va mustaqil qaror qabul qilishga majbur bo'ladilar. Bu holat ularning ta'limga bo'lgan ichki motivatsiyasini yanada mustahkamlaydi.

Bundan tashqari, PBL jarayoni talabalar o'rtasida jamoaviy ishlash madaniyatini shakllantiradi. Guruhda ishlash davomida talabalar vazifalarni taqsimlash, o'zaro fikr almashish, muhokama qilish va umumiy qarorga kelish kabi muhim ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Bu jarayon ularda mas'uliyat hissini kuchaytiradi, chunki har bir ishtirokchi umumiy natijaga o'z hissasini qo'shishga intiladi. Shuningdek, ayrim talabalar yetakchilik rolini bajarib, guruh ishini muvofiqlashtirishni o'rganadilar. Bu esa kelajak kasbiy faoliyat uchun muhim kompetensiyalarni shakllantiradi.

Shu bilan birga, loyiha asosida ta'lim metodini amaliyotda qo'llash jarayonida ayrim qiyinchiliklar ham kuzatiladi. Eng asosiy muammolardan biri vaqt resursining ko'pligidir. Loyiha ishlari an'anaviy darslarga qaraganda ko'proq vaqt talab qiladi, chunki talabalar izlanish, muhokama va taqdimot tayyorlash jarayonlarida keng ishtirok etadilar. Bundan tashqari, guruh ishlarini samarali boshqarish ham o'qituvchi uchun murakkab vazifa hisoblanadi, chunki barcha talabalar bir xil darajada faol bo'lavermaydi.

Yana bir muhim muammo — baholash tizimining murakkabligidir. Loyiha natijalarini an'anaviy testlar orqali baholash to'liq va adolatli natija bermasligi mumkin. Shu sababli og'zaki nutq, hamkorlik darajasi va ijodiy yondashuvni ham inobatga oladigan kompleks baholash mezonlarini ishlab chiqish zarur bo'ladi. Shunga qaramay, to'g'ri rejalashtirilgan va metodik jihatdan asoslangan PBL jarayoni ushbu muammolarni sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, loyiha asosida ta'lim metodi nemis tilini o'qitishda nafaqat samarali pedagogik yondashuv, balki talabalarning shaxsiy va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantiruvchi muhim ta'lim vositasidir.

Xulosa

Tadqiqot natijalariga ko'ra, loyiha asosida ta'lim metodi nemis tilini o'qitishda yuqori samaradorlikka ega pedagogik yondashuv hisoblanadi. Ushbu metod talabalarning motivatsiyasini oshiradi, hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi va og'zaki nutq faolligini kuchaytiradi. Eng muhim xulosa shuki, PBL metodi talabalarga tilni real kommunikativ vaziyatlarda qo'llash imkonini beradi. Bu esa ularning amaliy til kompetensiyasini sezilarli darajada rivojlantiradi. Kelgusida loyiha asosida ta'limni raqamli texnologiyalar bilan integratsiya qilish orqali uning samaradorligini yanada oshirish mumkin. Bu esa zamonaviy xorijiy til ta'limi sifatini yangi bosqichga olib chiqadi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Thomas J. W. A Review of Research on Project-Based Learning. 2000.
2. Beckett G. H., Slater T. Project-Based Second and Foreign Language Education. 2005.
3. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. 2014.
4. Stoller F. "Project Work in Language Teaching." 2002.
5. Blumenfeld P. et al. "Motivating Project-Based Learning." 1991.
6. Fragoulis I. "Project-Based Learning in EFL Teaching." 2009.
7. Hymes D. On Communicative Competence. 1972.

